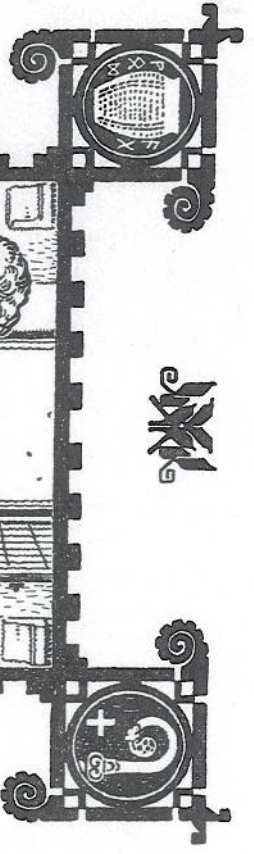

W. G. VAN DE HOEFT EN R. HUIZENGA, TOEN- EN-NU - EN NOT- IN - ZESTIENDE DRUK

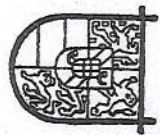

TOEN-EN-NU

Door W.G. VAN DE HOEFT
& R. HUIZENGA

ZESTIENDE DRUK
MET TEKENINGEN

VAN GEISES
& JH. SMIT

J. B. WOLTERS
GRONINGEN

De Koninklijke Familie
Foto P. A. A. Magielsen

W. G. VAN DE HULST EN R. HUIZENGA

TOEN... EN NU!

LEESBOEK OVER DE
GESCHIEDENIS VAN HET VADERLAND
VOOR DE CHRISTELIJKE SCHOLEN

III

GEILLUSTREERD DOOR C. JETSES,
J. H. ISINGS EN W. K. DE BRUIN

ZESTIENDE DRUK

J. B. WOLTERS - GRONINGEN - 1959

f 2,25

L. S.

Ook in dit derde gedeelte — de tijd na de tachtigjarige oorlog — is de leidende gedachte gevolgd, die wij in het voorbericht van 't eerste deeltje hebben aangegeven.

Wij poogden hierbij vooral de hoofdlijn, waarlangs de staatkundige en culturele ontwikkeling zich bewoog, zo sprekend mogelijk te tekenen.

W. G. VAN DE HULST.
R. HUIZENGA.

Eerste druk: 1924.

Later is een afzonderlijk hoofdstuk over de Duitse tijd ingevoegd. Ook de Nationale Stormramp van 1953 is herdacht.

Van de gelegenheid, in de onderscheiden herdrukken nieuwere historische inzichten te verwerken, is, waar dit noodzakelijk was, een dankbaar gebruik gemaakt.

Zestiende druk: 1959.

en de elektriciteit is een gave Gods. Wij mogen met *trots*, maar wij moeten *dankbaar* zijn ... Alleen als ons volk God liefheeft en Hem gehoorzaamt, zal het gelukkig zijn."

Och, naar *die* mensen werd niet geluisterd.

.....

Kijk! daar staat een *school*. 't Is een mooi gebouw met een hoge stoep en een brede deur. 't Heeft mooie gangen, en ruime lokalen, en de banken zijn keurig geverfd, en er hangen heel mooie platen en landkaarten aan de wand. Er zijn boeken en leen en schriften in overvloed ... „Openbare School" staat met grote letters op de gevel.

Kijk! ... en daar ginds in het achterstraatje staat nog een school. Och, wat een armelijk ding! 't Is eigenlijk maar een gewoon huis. Een paar binnemuren zijn weggebroken, en nu kan dat huis wel als school dienst doen. Wel ja! De oude vervelozе banken staan op lange rijen, en er hangen géén mooie platen aan de muur. Het jasje van de meester is erg oud en erg kraal; en de landkaart heeft hij zelf getekend, wel duidelijk, o, maar lang zo mooi niet als de landkaart ginds. En de boekjes, waaruit de kinderen lezen moeten, zijn erg oud en erg versleten. Och, wat een armelijk schooltje is dat ... „School met de Bijbel" staat geschilderd boven de deur.

Wat vreemd is dat! ... Waarom is die ene zo rijk, die andere zo arm?

De knappe mensen, die de baas waren in het land en de mannen, die de koning hielpen in de regering en de wetten maakten, — zij *wilden* het zo. Zij zeiden: „De kinderen moeten heel veel leren, en heel knap worden. Dan zullen het sterke en gelukkige mensen zijn. *Kennis is macht!* ... En dan zullen 't ook *goede, brave* mensen zijn. Wij zullen mooie scholen bouwen, en dan kunnen we later de gevangeniszen wel afbreken. Een *knapp* en *geleerd* volk zal een *goed*, een *bravaf* volk zijn!"

Ja, dat dachten ze heus. Maar van *Godsdienst* op de school wilden ze niets weten. Alle kinderen: Protestanten en Roomsen en Joden moesten *samen* leren ... Maar als er nu op zo'n „Open-

bare" school van de Heiland verteld werd, zonden de *Joden-* kinderen boos worden misschien. En als er van Luther en van de „keters" verteld werd, zonden de *Roomse* kinderen boos worden misschien. En als er gebeden werd tot God, zonden de kinderen van *ongelovige* ouders boos worden misschien ... Neen, dat mocht niet. En de wijze mannen, die de wetten maakten, zeiden: „*Geen* Godsdienst op de school. Als de kinderen maar *knapp* worden, dat is nog veel beter!" ... En ze dachten: „Onze kinderen zullen dan later ook meebouwen aan de machtige toren van *trots!*" ...

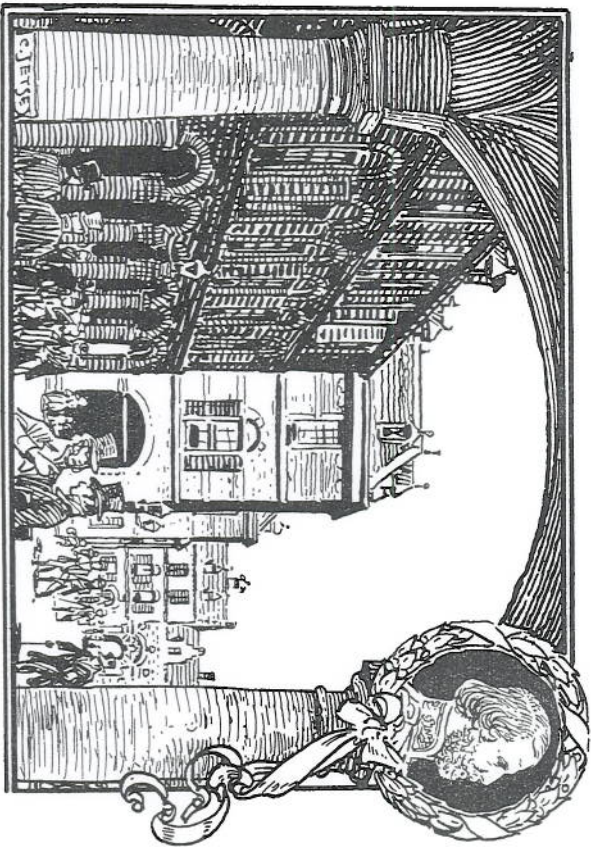
Maar er waren toch ook mensen genoeg in 't land, die heel anders dachten. *Zij* zeiden: Knapheid en geleerdheid zijn veel waard, maar zij kunnen toch nooit de mensen *goed* en *gelukkig* maken. Het ware geluk woont niet in het *hoofd*, maar in het *hart*, dat God liefheeft."

En die mensen zeiden ook: „Onze kinderen moeten ook *op school* van de Here Jezus horen vertellen en van Zijn liefde voor zondaren. Zij moeten in de Bijbel leren lezen. Daar moet gebeden en gedankt worden; — éwengoed als *thuis*."

Welnu, dan moesten die mensen het zelf maar *betalen*, vonden de mannen, die in het land alles te zeggen hadden ... Maar scholen zijn *duur*, en 't waren niet veel edelen, niet veel rijken, niet veel machtigen, die nu zelf maar voor hun scholen moesten zorgen. 't Waren meestal maar heel eenvoudige lieden. En toch deden ze het, hoe moeilijk het ook ging ... Zó kwam het, dat die „School met de Bijbel" in het achterstraatje zo oud, en zo lelijk, en zo arm was. Zo kwam het, dat de landkaart zelf getekend was, en de boeken zo versleten waren. Zo kwam het, dat het jasje van de meester zo kaal was: Hij verdiende zo weinig; maar hij *wilde* niet gaan naar die andere, de rijke school, waar hij veel meer verdienen kon; hij wilde de kinderen opvoeden in de *dienst van God*.

't Was heel onrechtvaardig.

Die mensen moesten met heel veel moeite het geld voor hun eigen Christelijke school bij elkander brengen, en — ze moesten

bij hun belastingen toch evengoed mee betalen voor de Openbare scholen.

Velen in het land keken met minachting neer op die arme schooltjes met de Bijbel. Ze dachten, dat de kinderen daar alleen maar leerden bidden en in de Bijbel lezen, en dat er op de Openbare school veel *béter* geleerd werd. Dat was *niet* waar... Ze dachten, dat men in een grote, mooie winkel in de hoofdstraat, altijd beter brood koopt dan in een eenvoudige winkeltje van de achterstraat. Dat is *niet* waar....

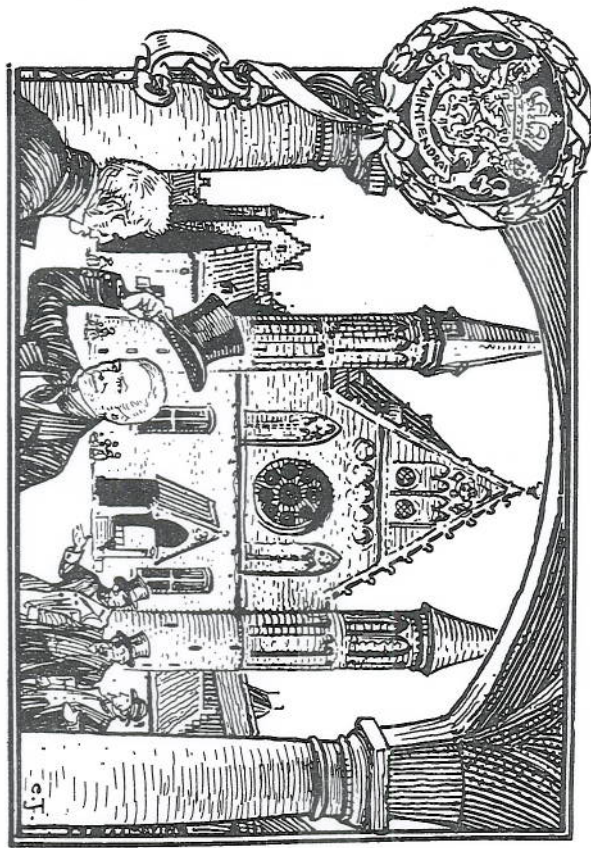
En 't gebeurde, dat de burgemeester van het dorp zijn schoenen in de stad maken liet, omdat de dorpschoenmaker zijn kinderen naar de Christelijke school zond.

En 't gebeurde, dat de heer van de fabriek zijn trouwe arbeider ontsloeg, omdat diens kinderen niet op de Openbare school gingen.

Zo ontstond er twist en tweedracht, verdriet en ellende.

't Waren moeilijke, droeve dagen voor menigeen.

.....

Er kwam hulp.

In die dagen stond er in de hoge raadszaal van het land een voornaam man op, die durfde zeggen, wat er leefde in het hart van veel stille, eenvoudige Nederlanders.

Die man heette *Groen van Prinsterer*.

Uit de revolutie was de trots van de mensen geboren: allen machtig, allen gelijk. *Hij* begreep, dat alleen de dienst van God een volk gelukkig maken kan. Hij durfde 't zeggen ook: „*Tegen de revolutie het Ewangelie!*”... Och, maar in die hoge raadszaal, waar de mannen samenkwamen, die door het volk gekozen waren, om de koning van raad te dienen, luisterde bijna niemand naar hem.

Hij was een warm vriend van de Christelijke school. Ook *dáár* van sprak hij in de raadszaal. Maar wie zou *dáárnaar* luisteren? ... Groen van Prinsterer stond lange tijd *alleen*. Toch heeft hij moedig stand gehouden, voor wat hij in zijn hart als heilige waarheid gevoelde.

Hij was een held ... Toch zwaaide hij noot met een sabel, of strak met een degen. Hij was een held *in de geest*. En de-helden-in-de-geest behalen soms groter en schoner overwinningen in de wereld dan de-helden-met-het-zwaard.

Groen van Prinsterer is gestorven; maar andere mannen stonden klaar om de strijd, die hij begon, voort te zetten; de strijd voor het Evangelie en de Christelijke school.

Twee mannen stonden vóóraan. Dat waren Dr. Kayper en Jhr. de Savornin Lohman. Zij hebben heel veel voor ons land en ons volk gedaan. Hun namen zullen niet vergeten worden.

Al groter werd het leger, waarvan Groen van Prinsterer de eerste aanvoerder was geweest. O, 't ging zo moeilijk! De haat tegen het Evangelie was zo groot. Toch wonnen ze. Al meer mannen, die - óók bij het regeren van het land - wilden luisteren naar de wil van God, werden door het volk gekozen en naar de hoge raadszaal gezonden. En *langzamerhand* is ook het onrechtvaardig lot van de Christelijke School beter geworden. Hoe langer hoe meer bleek het, dat die *Christelijke School* toch *eigenlijk* de liefde van het volk had.

't Heeft wel tachtig jaren geduurd; maar eindelijk is de *gelijktelling van het Christelijk* en het *Openbaar* onderwijs tóch gekomen. In 1920 heeft minister *De Visser* een nieuwe Schoolwet gemaakt; nu zijn alle scholen voor de wet gelijk. Dat is eerlijk.

Koning Willem III was een trouw landsvader geweest. Zijn volk koos zelf de mannen, die hem hielpen het land regeren. Met die mannen sámen heeft hij alles gedaan, om voorspoed te brengen in het land, en de vrede te bewaren.

Er was veel voorspoed. De handel werd weer veel drukker dan vroeger, en door de nieuwe uitvindingen telkens wéér, verzezen overal fabrieken: de nijverheid bloeide.

De vrede bleef bewaard. Dat was een grote zegen.

Koning Willem III is heel oud geworden. Van al zijn kinderen was hem alleen een dochterje overgebleven. In 1890 werd

Willem III zeer ziek. Koningin Emma, zijn jonge vrouw, verpleegde en verzorgde hem.

Die oude, grijze Koning,

Hij werd zo mat, hij werd zo krank;

Aan 't leger lachte het dootkerkijn,

En de vrouw reikte hem medicijn,

Veel dagen en maanden lang.

Doe ¹⁾ stierf de grijze Koning ...

't Was bij zijn open graf,

Dat, met een kus, de vorstenvrouw

De schepter van goud, maar omfloerd van rouw,

Aan het blozende dootkerken gaf.

Het dochterke gaf de gouden,

De zware schepter haar weer,

„Ach, moeder!“ - zei ze - - „dat gij hem bewaart!

Vóór ik groot zal zijn komt nog menig jaar;

Ik ben nog zo jong en zo teer“ ²⁾.

Zoals dit versje het zo mooi vertelt, zó is 't gebeurd. Prinses Wilhelmina, de lieveling van het volk, was tien jaar oud toen haar vader stierf. Zelf Koningin zijn, kon ze nog niet. Toen heeft Koningin Emma acht jaren geregeerd in haar plaats.

In 1898 werd Wilhelmina tot Koningin der Nederlanden gekroond. 't Gebeurde in de Nieuwe kerk te Amsterdam. Daar heeft zij zich aan haar volk verbonden, en beloofd, alles te doen wat een goede, vrome Koningin betaamt. Zij heeft woord gehouden; - ook de droefste, de donkerste dagen, die voor ons land gekomen zijn, door.

¹⁾ Doe = toen.

²⁾ Uit: „Van een Koningsvrouw“, door P. A. M. Boele van Hensbroek.